

УКРАЇНЬСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ

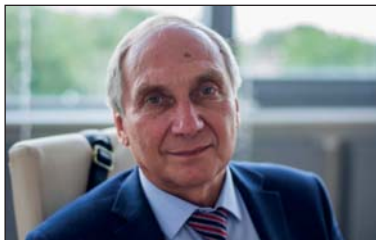
1.12 18.00 ZOOM

ДЕСЯТА
РІЧНИЦЯ

ОЛЯ ГНАТЮК, ВОЛОДИМИР ЄРМОЛЕНКО,
ЄВГЕН ЗАХАРОВ, ЙОСИФ ЗІСЕЛЬС,
ІГОР КОЗЛОВСЬКИЙ, МИРОСЛАВ МАРИНОВИЧ,
ІГОР ЮХНОВСЬКИЙ, ЯРОСЛАВ ЯЦКІВ

Ігор Козловський

канд. істор. наук, ст. наук. співр.
Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України,
президент Центру релігієзнавчих досліджень
та міжнародних духовних стосунків,
м. Київ

ВІЛЬНА ЛЮДИНА, ХТО ВОНА?

Як словами висловити те, що для нас зараз є не просто слова? Особливо зараз, коли війна постійно показує неймовірну крихкість людського життя, крихкість культури і такої метафізичної, але, водночас, такої реальної, майже матеріальної цінності як свобода! Бо це не тільки збройна, але й ціннісна, екзистенційна війна. Саме свобода, гідність, ідентичність та людське життя опинилися під загрозою внаслідок страшної і безпринципної російської агресії проти України. Якщо відбувається примусова кастрація свободи, автоматично зростає духовне зубожіння, поглиблюється духовна і моральна імпотенція як цілого народу, так і окремої людини.

Мирослав Попович, один із авторів і підписантів Української хартії вільної людини, у своїй лекції «Людина і свобода» зазначив: «Проблема свободи – вічна, вона існувала в різних суспільствах і станах. Неможливо створити алгоритму для вирішення цієї проблеми, що пасував би для всіх часів і народів, так само, як не можна знайти норму, яка б оцінювала самі норми». Це так, тому зараз варто визначити і проговорити наше національне бачення свободи в сучасних умовах боротьби за саме існування української політичної нації.

Для мене є природним те, що людина має боротися за свободу, обстоюючи свою людську гідність та свій вибір ідентичності. Має боротися, підкреслюю, а не просто має право на боротьбу! Це те, що робить людину людиною.

Свобода – це не статика, це постійний процес зростання людини і суспільства, це, як зазначено в «Українській хартії вільної людини», дорога до щастя.

Свобода має людський вимір відповідальності. Вона найвиразніший показник людської сутності, адже зріла людина здатна виявити себе, «реально відбутися» лише завдяки здатності показати свою волю, здійснити вибір форми життєдіяльності, світоорієнтації та поведінки, продемонструвати творчу, невимушену, тобто свободну діяльність.

Вільна людина, хто вона? Для мене це виглядає так:

* Вільна людина має, насамперед, внутрішню свободу, свободу думки, мрії, власної картини світу, яка постійно збагачується новим власним досвідом та знаннями. Примувати людину мислити як всі – це вбити внутрішній світ унікальної особистості, скалічити його, «закрити» у в'язницю несвобідної одноманітності, зробити його, цей світ, чорно-білим, а не кольоровим, вбити її дух, тобто залишити людину лише товарним об'єктом, а не духовною істотою. Для мене свобода тісно пов'язана з духовністю. А, можливо, свобода, як і любов, і є глибинною духовністю? (Це питання я залишаю для себе).

* Вільна людина – це сенсова людина. Її поведінка, як і все життя визначається моральними чеснотами, цінностями і сенсами.

* Вільна людина – це простір відповідальності за реалізацію сенсу свого життя. Обираючи будь-яку дію, вона повинна усвідомлювати, що здійснює перехід можливості у дійсність. У цьому і є її усвідомлена відповідальність.

* Вільна людина живе з домінантою совістю у своєму внутрішньому просторі. Наша совість повинна стати сакральним текстом нашої свободи. Для вільної людини совість – це ангел Божий, який не тільки спостерігає, але й допомагає їй знаходити і розкривати сенси. Зрада своєї свободи починається в той момент, коли людина пригнічує у собі ангела совісті. І тоді він перетворюється в диявола: відкидаючи святе – ми вибираємо прокляте, зраджуючи внутрішню свободу – ми стаємо внутрішньо і зовнішньо рабами. Можливо, навіть не усвідомлюючи цього до кінця.

* Основними цінностями вільної людини є свобода, гідність, демократія, автономність, соборність, автентичність та усвідомлена національна ідентичність. Ці цінності

для неї є одночасно спрямованими у майбутнє, і глибоко укоріненими у національній історії та культурі.

* Вільна людина також поважає своєрідність інших культур і усвідомлює важливість культурної відкритості.

* Вільна людина має розвинений соціальний інтелект. Вона бореться не тільки за свою свободу, але й за свободу інших.

* Вільна людина – це людина конструктивного діалогу, яка поважає право кожного на іншу точку зору. Відомий американський державний діяч **Чарлз Г'юз** дуже слушно зауважив: «Коли ми втрачаємо право бути різними, ми втрачаємо право бути вільними».

Зрозуміло, що цей перелік характерних рис вільної людини можна продовжувати ще довго, але базові речі тут зазначено.

3-го грудня ми святкували 300-річчя з дня народження нашого українського генія – **Григорія Сковороди**, міркування якого про свободу аналогічні з основними ідеями Української хартії вільної людини. Прагнення до свободи Григорій Сковорода вважав вищим благом людини, головною метою і мірою її життя, а «*дух свободи, який всередині нас народжується*» безпосередньо пов'язував із Богом. Свобода була сутністю його життя. Тут йдеться не лише про його науку – йдеться про його спосіб існування, про сенс його життя, бо навіть славетна автоепітафія філософа «*Світ ловив мене, та не спіймав*» – то не що інше, як радикальний маніфест свободи.

Людина повинна не тільки боротися за свободу, але й зростати в свободі. Це складний процес становлення зрілої людини, яка вчиться переосмислювати як власний досвід, так і історичний досвід своєї нації та людства в цілому. Спостереження свідчать, що зовнішній досвід може бути радикальним і болючим, а внутрішній незвичайним і глибоким, але розуміння при цьому особливо не додається і людина не змінюється. Це часто відбувається у тих випадках, коли у цієї людини немає певної мови або системи образів для інтерпретації свого досвіду – мало знає, мало читала, мало думала і відчувала. Особливо, коли це людина потреб, а не цінностей.

І все ж таки основна загроза для свободи – це внутрішній, екзистенційний тиск. Свобода починається не ззовні, а зсередини нашого ества. Чеський письменник **Вацлав Гавел** про це згадував, вказуючи, що важливо не те, що людина втрачає об'єктивно, а те, що має для неї суб'єктивне значення. Нам є що втрачати. І найголовніше – це наше життя.

У полоні я зрозумів, що я – екзистенційно вільний, на самому дні свого життя, коли повернувся до своєї підвальної камери весь скривавлений після тортур і катувань. У той момент я ясно усвідомив, що не боюсь померти, тобто мені нема чого втрачати. Зник страх смерті, і я чітко усвідомлював, що це правда, що я не обманю себе. Зі мною залишилися лише моя гідність, відповідальність та любов до рідних, близьких, друзів, до моєї України. Гідність, небайдужість, право вільного вибору внутрішньої позиції і зовнішньої її репрезентації, свободного вибору способу життя, творчість та відкритість до інших сенсів – все це складові мого розуміння свободи.

У моєї сім'ї є знакова історія. Це про те, як моя бабуся разом з моєю мамою, яка була ще підлітком, під час німецької окупації у Другій світовій війні, перемагаючи страх втратити зовнішню свободу і життя, але зберігаючи свою внутрішню свободу, гідність і відповідальність,

рятувала єврейських дітей. Ця родинна історія відіграла величезне значення у моєму становленні як людини.

Австрійський психіатр **Віктор Франкл** якось зазначив: «*Людська свобода – це кінцева свобода. Людина не вільна від умов. Але вона вільна зайняти позицію по відношенню до них. Умови не обумовлюють її повністю. Від неї – в межах її обмежень – залежить, здасться вона, поступиться вона умовам. Вона також може піднятися над ними і таким чином відкритися і увійти в людський вимір*».

Саме так, незважаючи на всі складні умови та виклики російської агресії проти України і наших цінностей, український народ об'єднався в боротьбі за свободу і гідність, за своє право бути вільними людьми. ■

Ігор Юхновський

доктор фіз.-мат. наук, професор, академік НАН України, почесний директор Інституту фізики конденсованих систем НАН України, Герой України, м. Львів

ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ГІДНІСТЬ

Гідність – висока самооцінка людини, оцінка збиральна, що робить людину розсудливою, надійною, мужньою, милосердною, корисною і сталою. Гідність зароджується з гарного, радісного дитинства, з чуйної розважливої ласки батьків. Гідність виростає на усвідомленні своєї причетності до корисного. Гідність протиставлена спокусі і лукавству, під яким розуміються підлість, хитрість, хижість, жадність і обман. Саме про це йде мова в останніх реченнях у заповідях Христа, в молитві «Отче наш», яку Христос наказав виконувати своїм апостолам і яку виконуємо ми всі.

Ще у 60-х роках минулого століття керівництво міста Львова доручило мені обдумати можливість застосування положень термодинаміки в покращенні управління суспільством в умовах інтенсивного розвитку автоматизації управління виробництвом. Тоді я прийшов до певних висновків. Якби вдалося закласти в математичні формули заходи оптимізацій, то їх форма мала би форму десяти заповідей Мойсея, заповідей Нагірної проповіді Христа і молитви «Отче наш».

Якщо до цього додати ще Великодне Євангеліє від Іоанна: «*спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог, через Слово усе сталося*», то стає очевидною роль рідної мови у житті держави, суспільства і людини як особистості. Життєстверджуюча роль української мови прописана в Конституції, де говориться, що Україна є державним самовизначенням української нації. Усе це свідчить про довершеність християнства як релігії і, маючи зараз свою Церкву, свою Академію наук, свої університети, свої школи і дитячі садочки, ми маємо повний гуманітарний комплект до саморозвитку української нації в Українській державі.

Важливо стверджувати гідність, як і важливо знати місце її реалізації. Для нас, українців – це Українська держава.